

ПОЧУТТЯ ВИНИ ЯК ОСОБИСТІСНА ПРОБЛЕМА СУБ'ЄКТА

Амурова Я. В.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
amurova23@gmail.com

Феномен вини постає як загальнонаукова проблема для багатьох галузей знань: філософії, психології, етики, культурології тощо. Досліджуване питання пов'язували з когнітивною, емоційною, афективною сферами особистості. Почуття вини як особистісна проблема має сильний енергетичний вплив на психіку суб'єкта, що зумовлює соціально-перцептивні викривлення і деструкції. Водночас малодосліджені глибинно-психологічні чинники почуття вини, тому актуальним є вивчення цього феномену у психодинамічній парадигмі.

Дослідження виконано у руслі психодинамічної парадигми і проводилося за методом активного соціально-психологічного пізнання (АСПП), де вводиться новий прийом вивчення феномену вини – аналіз психомалюнків тату, що дозволяє глибинно зрозуміти неповторність психіки кожного суб'єкта та його конкретної особистісної проблеми [3].

За Т. Яценко, «особистісна проблема – це така, яку суб'єкт сам не може розв'язати внаслідок неусвідомлюваності її передумов, каузальних аспектів, пов'язаних із внутрішньою стабілізованою суперечністю» [5, с. 21]. У такий спосіб відбувається розщеплення психічної енергії, що блокує потенціал індивіда і не дозволяє у повній мірі його реалізувати.

Архаїзм вини виявляється через тенденцію до самопокарання або у відчутті «без вини винний», що нівелює емотивну реакцію сорому. Водночас зберігається тенденція проєкції неусвідомлюваної вини на іншого суб'єкта [3]. Формами вияву вини, що прямолінійно її не об'єктивують, можуть бути самопокарання, самодепривація, тривога, мазохізм, агресія, стражденність.

Свідоме почуття вини зазвичай персоналізоване і виникає під впливом совісті, докорів сумління, має соціальний характер і прив'язане до конкретної дії чи думки. Несвідоме почуття вини зумовлене едіпальними чинниками архаїчного походження, за якими слідує тенденція до самопокарання. Водночас поняття свідомої і несвідомої вини не виключають одне одного, а є взаємопов'язаними.

Засновник психоаналізу З. Фрейд виділяв наступні передумови почуття вини: комплекс Едіпа та страх перед авторитетом, що пізніше трансформується у функцію Над Я. На несвідомому рівні деструктивні аспекти едіпової ситуації впливають на психічне життя суб'єкта, зумовлюючи внутрішній конфлікт та актуалізуючи мортідні тенденції [2].

Суперечність між прагненням дотримуватися просоціальних вимог та одночасним імперативним тиском неусвідомлюваних інфантильних потягів

веде до закріплення особистісної проблеми. Сутність дисфункцій психіки, зумовлених едіповою залежністю, полягає в тому, що виникає емоційне напруження, пов'язане з переживанням певних афективних станів (депресії, фрустрації, агресії), актуалізованих ситуацією спілкування [4].

Почуття вини похідне від Над Я як внутрішньої психічної структури, яка функціонує для адаптації до вимог соціуму, притлумлюючи агресивні інстинкти суб'єкта. Відмінність розкаяння від почуття вини полягає у тому, що розкаяння виникає після здійснення неприпустимого вчинку, натомість почуття вини може виникати вже від самої аморальної думки чи наміру [2].

Почуття вини пов'язане з страхом покарання, тривогою, докорами сумління. Для того, щоб знизити рівень напруги від очікування покарання ззовні, індивід карає себе сам. Агресія, спричинена виною, спрямовується на саму особистість з надією на прощення через покору і спокутування своїх гріхів. Деструктивна реакція людини може бути одночасно компонентом почуття вини і способом впоратися з нею [1].

До виявів особистісної проблеми належать такі психологічні явища: депресивні та афективні стани психіки; відчуття дисгармонійності внутрішнього світу; агресивність як наслідок заблокованих можливостей вияву конструктивних почуттів; актуалізація почуття меншовартості; тривожність та невмотивований страх; зосередженість на власних проблемах й інтересах свого «Я»; пасивність, блокування творчого потенціалу, здатності до самореалізації, адекватної саморефлексії та відображення об'єктивної реальності й інших людей; егоцентризм [4].

Почуття вини актуалізується під впливом амбівалентності почуттів до батьків, постійної боротьби між Еросом (інстинкт життя, любові) і Тонатосом (інстинкт смерті, руйнація, агресія). Базальний конфлікт загострюється, коли перед особою постає проблема «життя – смерть», починаючи з перинатального періоду і продовжується в процесі соціалізації, існування у суспільстві [2].

Узагальнюючи вище сказане, відзначимо енергетичний вплив почуття вини на психіку суб'єкта. Особистісна проблема породжує когнітивні викривлення у сприйнятті іншої людини та ситуації спілкування, невідповідність намірів суб'єкта його реальним діям, закритість для нового досвіду. Пізнання та усвідомлення суб'єктом глибинно-психологічних витоків власного почуття вини сприяє послабленню напруги і набуттю внутрішнього гомеостазу.

Список використаних джерел:

1. Психоаналитические термины и понятия: Словарь / Под ред. Борнесса Э. Мура и Бернарда Д. Файна / Перев, с англ. А. М. Боковой, И. Б. Гриншпуна, А. Фильца. – М. : Независимая фирма «Класс», 2000. – 304 с.
2. Фрейд З. Недовольство культурой / Зигмунд Фрейд; пер. с нем. А. Руткевича. – Фолио : Москва, 2013. – 256 с.

3. Яценко Т. С. Архаїчний спадок психіки: психоаналіз феноменології проблеми / Т. С. Яценко. – Дніпро: Інновація, 2019. – 283 с.
4. Яценко Т. С. Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: Підготовка психолога-практика: Навч. посіб. / Т. С. Яценко, Б. Б. Іваненко, С. М. Аврамченко та ін. ; За ред. Т. С. Яценко. – К. : Вища школа, 2008. – 342 с.
5. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції / Т. С. Яценко. – Навч. посібник. – К. : Либідь, 1996. – 264 с.